

Eni Buljubašić
Split

JOŠKO BOŽANIĆ,
VERNAKULARNA STILISTIKA

Književni krug Split; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu;
Katedra čakavskog sabora u Splitu, 2019.

Knjiga *Vernakularna stilistika* dr. sc. Joška Božanića (prof. emeritus, Filozofski fakultet u Splitu), objavljena je krajem 2019. godine kao sveučilišni udžbenik u suizdavaštvu splitskoga Filozofskog fakulteta, Književnog kruga Split te Katedre čakavskog sabora u Splitu. To je profesorova peta knjiga i rezultat njegova rada na znanstvenoistraživačkom projektu »Adriana; Jadranska priča - interdisciplinarno istraživanje jadranskih narativa« koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Sam naslov otkriva da je riječ s jedne strane o stilističkoj knjizi, a s druge strane o vernakularnim idiomima, odnosno književnosti napisanoj - ili izrečenoj - na vernakularu. Kao profesor stilistike Joško Božanić je u svoja predavanja nerijetko uključivao i analize djela napisanih na nestandardnim idiomima, upoznavajući tako studente s jednim hibridnim poljem analize s kojim se nisu imali prilike drugdje susresti. Ovaj će sveučilišni udžbenik uspješno prenositi profesorovo bogato poznavanje stilistike, vernakularnih idioma, dijalektalne književnosti i mediteranske kulture studentima koji će o tim predmetima moći učiti i nakon profesorova umirovljenja.

Vernakularna stilistika započinje autorskim predgovorom, središnji dio sastavljen je od pet teorijsko-analitičkih poglavlja, a završava sažetkom na engleskom jeziku, popisom literature te predmetnim indeksom i indeksom

imena. Prvo poglavlje, »Prolegomena za vernakularnu stilistiku«, pruža teorijsko-metodološku raspravu i postavlja temelje vernakularnoj stilistici kao hibridnoj disciplini. Središnji i najopsežniji dio čine drugo i treće poglavlje. Poglavlje »Stilističke interpretacije« sastoji se od sedam cjelina, u kojima se donose analize vernakularne poezije te literarnih i neliterarnih proznih zapisa raznolikih žanrova te dijalektalnih i dijakronijskih provenijencija. Treće poglavlje, »Stilistika paremioloških mikronarativa otoka Visa« donosi do sada neobjavljene zapise i analize viških poslovice, nakon čega slijede sumarni prikaz i pojašnjenje stilskih postupaka identificiranih u analiziranim mikronarativima te kulturno-antropološki intonirana rasprava o sudbini poslovice. Četvrto poglavlje donosi zaključne misli postavljene na temelju ranije iznesenih teorijskih promišljanja te rezultata stilističkih (i kulturoloških) analiza tekstova. Posljednje je poglavlje epilog, provokativnoga polemičkog naslova »Opstanak hrvatskih vernakularnih idioma i perspektiva revernakularizacije standardnoga hrvatskog jezika«.

Već se ovakvim kraćim pregledom sadržaja knjige otkrivaju raznoliki profesionalni interesi prof. Božanića, od stilistike, statusa vernakularnih idioma i njihova odnosa spram hrvatskog standardnog jezika, do usmene književnosti i maritimne mediteranske oralno-auralne kulture. I dok je o potonjim fenomenima autor već mnogo pisao, u ovoj je knjizi, kako se iščitava iz naslova, ali i klasifikacije knjige kao sveučilišnog udžbenika, naglasak na dvjema stvarima: na stilističkoj metodologiji analize i interpretacije tekstova te na tekstovima koji su do sada ostajali izvan dosega stilističkih pothvata: vernakularnim tekstovima.

U »Prolegomeni za vernakularnu stilistiku«, autor objašnjava da pojam 'vernakular' (od lat. *vernaculus*, domaći rob), ustaljeno označava 'domaći', odnosno pučki jezik, jezik usmene književnosti. Kasnije je taj termin zamijenjen terminom 'dijalekt' u odnosu na standardni (hrvatski) jezik, no Božanić preferira termin 'vernakular', jer on jasnije upućuje na to da obuhvaća sve nestandardne idiome na svim dijalektima, ne samo na čakavskom i kajkavskom, nego i na štokavskom. Božanić se u ovoj raspravi kritički osvrće na standardizacijske procese i izbore koji su zaustavili standardizaciju čakavskoga i kajkavskog idioma. Pritom se poziva na stav jezikoslovca Josipa Silića da su čakavski, kajkavski i štokavski tri hrvatska jezika (samostalni entiteti), a ne tri narječja hrvatskoga jezika (varijeteti), te dijalogizira s tezama drugih jezikoslovaca kao što su R. Katičić, S. Kordić i J. Lisac.

Najkraće rečeno, prema Božaniću 'dijalektalna književnost', to jest, 'vernakularna književnost' uključuje i, često previđane, nestandardne tekstove na štokavskom idiomu, ne samo na čakavskom i kajkavskom. Druga temeljna okosnica ovog uvodnog poglavlja je sama stilistika, o čijem razvoju u hrvatskom i međunarodnom, ponajviše frankofonom kontekstu, autor također piše. Pritom se konstatira nedostatak stilističkih istraživanja vernakularnih tekstova podjednako u dijalektologiji i u stilistici. Upravo na tom se mjestu otvara jedno novo, hibridno i interdisciplinarno područje istraživanja - vernakularna stilistika, kojoj profesor Božanić ovom knjigom udara temelje te kojoj svojim metodološki i pedagoški egzemplarnim analizama ucrtava moguće razvojne putove.

U stilističkim interpretacijama našli su se književni tekstovi kanonskih autora (Vladimir Nazor, Mak Dizdar), autori novije generacije (Tahir Mujčić) te prepoznati dijalektalni pjesnici (Toni Cukrov), no isto tako i tekstovi koji ne pretendiraju na književni status (memoarski zapis o moru Zdravka Stanojevića, zapis anonimnog dubrovačkog pomorca iz 19. stoljeća) ili pripadaju sasvim drugim funkcionalnim stilovima (račun Hermana Kraleca iz 19. stoljeća). Od navedenim su tekstova, osim što su na vernakularu, dva teksta i dijakronijski udaljena (19. stoljeće), čime se oprinjerekuje i učinak vremensko-jezične mijene, koja mimo namjere autora proizvodi poetizacijske efekte u suvremenom kontekstu. Zastupljeni tekstovi žanrovski su raznoliki i pripadaju svim vernakularima: čakavskom (poezija T. Cukrova iz zbirke *Mali otok pa se ljulja*; Nazorova 'Galiotova pesan'; Stanojevićev 'Guc'); štokavskom (Dizdareva poezija iz zbirke *Kameni spavač*; 'Mali' - zapis dubrovačkog pomorca o životu na jedrenjacima), kajkavskom (račun Hermana Kraleca), uključujući i »hibridni što-kaj-čakavski jezik« ludičke poezije Tahira Mujčića. Zahvaljujući upravo takvoj idiomatskoj, dijakronijskoj, žanrovskoj i poetičkoj raznolikosti analiziranih tekstova, čitatelji imaju priliku svjedočiti autorovom eruditskom poznavanju stilistike, lingvistike i književnosti, ali i okretnosti i lucidnosti njegovih zapažanja i interpretacija. U svakoj od sedam interpretacija autor metodologiju prilagođuje analiziranome tekstu, što je svakako instruktivno za profesore i studente kroatistike, ali i ostalih filoloških smjerova.

Pri analizi viških paremioloških mikronarativa autor dvadeset odabranih poslovice analizira polazeći od njihova stila, a stižući do »misaonog tezaurusa« koji one predstavljaju. Drugim riječima, poslovice se analiziraju na

lingvostilističkoj razini, no takva analiza vrsnom interpretatoru predstavlja odskočnu dasku za uvid u filozofsku narav životne prakse i »milenijskog iskustva« života u specifičnoj otočkoj zajednici. Autor izdvaja i komentira stilska sredstva kojima su poslovice izgrađene, od lapidarnosti, figurativnosti (tropi, elipsa, igre riječi), preko metričkih obilježja, do prepoznavanja dijalektičke misli puka koji je te poslovice osmislio i prenosio.

U zaključku se autor vraća na pitanja otvorena u prvom poglavlju, no sada u novom svjetlu. Joško Božanić pritom komentira svoj izbor različitih vernakularnih idioma (kastavski, prvički, hibridni...) odabranih tekstova te izbor specifičnih interpretativnih modela za analizu pojedinih tekstova. Raspravlja o marginalnosti vernakularne stilistike, (neprikladno) vertikalno postavljenom odnosu standarda i nestandardnih idioma, te čitateljima postavlja ključne točke za samostalno promišljanje navedenih odnosa.

Nastavljajući se na te teme, autor u epilogu piše o odnosu jezika, kulture i identiteta na lokalnoj i globalnoj razini. Posebice se osvrće na utjecaje koje društvene promjene (globalizacija) i jezične politike (purizam) imaju na kulture i identitete. Autor pritom iskazuje svoju nadu da će ovom knjigom barem donekle pridonijeti osvješćivanju potrebe da se ljudske kulture sačuvaju od zaborava očuvanjem jezika na kojem postoje i u kojem jedino opstojе. U takvom kontekstu autor raspravlja i o leksičkom purizmu spram maritimizama te statusu anglizama (koje ne smatra tuđicama u idiomima mlađih generacija) u hrvatskom jezikoslovlju. Otvarajući provokativnu temu o sudbini jezika u sve više globalizirajućem svijetu, Božanić (na tragu B. Budena) sugerira da će engleski kao globalni jezik morati za svoj status platiti visoku cijenu, dok hrvatski standardni jezik istodobno očekuje moguća revernakularizacija.

Vernakularna stilistika Joška Božanića mnogostrana je knjiga. Ona konstituira jednu novu, hibridnu disciplinu, vernakularnu stilistiku, na susretištu stilistike, dijalektologije, standardologije i povijesti jezika, otvarajući se i prema sociolingvističkim i kulturno-antropološkim problemima. Pored dominantnog cilja konstituiranja discipline, ova knjiga, kako smo naznačili, nanovo otvara i neka stara, naoko razriješena pitanja o odnosu standardnih i nestandardnih idioma, predstavlja temelje za kritiku proliferacije dijalek-

talne poezije, te je ujedno ozbiljan poziv hrvatskim književnim kritičarima da svoju pozornost usmjere i ka vernakularnoj književnosti. Uz bogato znanje o raznolikim jezikoslovnim i književnim pitanjima koje nudi te zavidnu interpretativnu vještinu koju demonstrira, valja istaknuti i da je ova knjiga pisana razumljivim i dostupnim stilom, što je čini pogodnom literaturom za studente kroatistike i drugih filoloških disciplina. Njezin pitak stil i pronicljivost svakako će privući i nastavnike (stilistike, dijalektologije), ali i širu javnost koju zanima bogatstvo vernakularnih tekstova.